

SUSTAINABLE
FINANCE
LAB

ADVIES VOOR EEN NIEUW REGEER- AKKOORD

Sustainable Finance Lab
April 2024

ADVIES SUSTAINABLE FINANCE LAB VOOR EEN NIEUW REGEERAKKOORD

Utrecht, april 2024

Geachte fractievoorzitters in de Tweede Kamer,

De verkiezingsuitslag van 22 november 2023 getuigt van een grote wens tot verandering. Herstel van vertrouwen in politiek en overheid is de grote uitdaging voor het nieuwe regeerakkoord. Graag leveren wij, allen leden van de academische denktank Sustainable Finance Lab, daaraan middels deze brief onze bijdrage.

We starten daarbij vanuit de brede zorg om de bestaanszekerheid die terecht centraal stond in de verkiezingsstrijd. Nederland heeft een sterke economische basis en kan daardoor voldoen aan de grondwettelijke taak om zorg te dragen voor de bestaanszekerheid van alle Nederlanders. Dat dit onderwerp desondanks bovenaan de politieke agenda staat is mede het gevolg van de manier waarop we als land met ons geld en vermogen omgaan en hoe we de financiële instituties, zowel publiek als privaat, hebben georganiseerd. Het is deze financiële dimensie waar wij ons op richten.

Daartoe bepleiten wij om extra overheidsuitgaven vooral te financieren met belastingen op de hogere vermogens, om de duurzaamheidstransities voor iedereen betaalbaar te houden, om ook de financiële oorzaken van de wooncrisis aan te pakken, om tegenwicht te organiseren voor de aandeelhouders in het bestuur van bedrijven die raken aan grote publieke belangen en om verdere stappen te zetten naar een stabiele en dienstbare financiële sector. Wat voor concrete beleidsmaatregelen daarbij kunnen helpen bespreken we in het vervolg.

Financier extra overheidsuitgaven uit hogere belasting op de grotere vermogens

Niet alles kan, en zeker niet alles tegelijk. De combinatie van lage werkloosheid en hoge inflatie betekent dat de economie op volle capaciteit draait. Extra publieke wensen op terreinen als zorg, onderwijs, veiligheid en duurzaamheid betekenen daarom minder ruimte voor andere uitgaven.

Daarbij ligt het in de rede om arbeid minder te belasten en vooral de hogere vermogens meer. Dit vanwege het onzekere bestaan van Nederlanders met lagere inkomens en de ook in internationaal opzicht hoge Nederlandse vermogensongelijkheid. Een correctie is nodig op het huidig fiscaal beleid dat de verschillen tussen huishoudens juist vergroot. Doordat inkomen uit arbeid zwaarder wordt belast dan inkomen uit vermogen heeft de top 1% van de vermogensverdeling een lagere belastingdruk dan andere huishoudens. Door de sterk gestegen huisprijzen zijn met name huiseigenaren veel vermogender geworden dan huurders.¹ Daarnaast zijn voor vermogenden nog steeds te veel mogelijkheden om fiscaal-gunstig geld door te schuiven naar volgende generaties. Daardoor dreigt de huidige ongelijkheid bestendig te worden als de komende jaren de *baby boomers* hun vermogen via erfenissen aan de volgend generatie zullen overdragen. Daarom bevelen wij aan:

3

- Verhoog de belasting op inkomsten uit hoge vermogens en verlaag die op arbeid;
- Belast de verschillende vormen van vermogen gelijk, onder andere door een heffing in box 3 op het werkelijk rendement en door in box 2 de mogelijkheid voor lenen van de eigen BV af te schaffen;
- Beperk voor hogere inkomens de fiscale vrijstelling voor pensioenbesparingen;²
- Hervorm de erfbelasting middels een combinatie van een hogere vrijstelling en hogere tarieven voor grotere erfenissen. Dicht ook de gaten via welke nu erfbelasting wordt ontweken, zoals de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR);
- Verminder de fiscale bevoordeling van schuldfinanciering voor zowel huishoudens als bedrijven.

¹ IBO Vermogensverdeling (2022) [Licht uit, spot aan](#).

² Zie voor een bespreking van de voordelen van lagere pensioenbesparingen Bezemer (2022) [Pensioensparen heeft hoge kosten en beperkte baten](#).

Maak de energietransitie betaalbaar voor iedereen

Klimaatverandering zal de komende jaren een steeds groter gevaar voor de bestaanszekerheid gaan vormen, getuige de ongekende temperaturen, overstromingen, droogte en bosbranden die we recent hebben gezien. Om te voorkomen dat de kosten in de toekomst nog veel hoger uitvallen zijn nu investeringen nodig in zowel het tegengaan van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies alsook de aanpassingen die nodig zijn om met een veranderend klimaat te leven. Dat is ook van belang met het oog op onze energiekosten en leveringszekerheid.

Deze aanpassingen moeten wel voor alle burgers betaalbaar blijven. Te vaak zijn klimaatsubsidies vooral bij de hogere inkomens terecht gekomen terwijl lagere inkomens niet in staat gesteld werden hun tochtige huizen te isoleren. Omdat klimaatverandering een mondiaal probleem is moeten we ook bijdragen aan de klimaatinvesteringen in minder rijke landen. Daarom bevelen wij aan:

- Beprijs, in aanvulling op het Europese emissiehandelssysteem, in alle economische sectoren de klimaatschade en schaf fossiele subsidies af zodat vervuilers betalen voor de door hen veroorzaakte klimaatschade. Dit zal in absolute zin vooral hoge inkomens treffen. Zo stoten in Europa de 10% hoogste inkomens gemiddeld bijna 30 ton CO₂ per hoofd uit tegenover 11 ton CO₂ voor de 40% middeninkomens en slechts 5 ton CO₂ voor de 50% laagste inkomens;³
- Compenseer de laagste inkomens meer dan geheel en verschaf hun zo de middelen om bijvoorbeeld het huis energiezuinig te maken en zo geld te besparen. Dit kan via hogere uitkeringen, verhoging van het minimumloon of via een inkomensonafhankelijke toelage per huishouden;
- Voeg het Groeifonds en InvestNL samen tot een volwaardige publieke investeringsbank die samen met private partijen investeringen kan doen die aanzienlijke publieke baten opleveren maar die via enkel de markt niet haalbaar zijn. Mee investeren geeft de overheid ook een prikkel om koersvast te blijven;⁴
- Draag bij aan een Europees fonds dat alle EU-landen in staat stelt de benodigde investeringen te doen en wijs de ECB op de mogelijkheid om de rente voor specifiek groene investeringen te verlagen;⁵

³ Chancel, Bothe en Voituriez (2023) [Climate Inequality Report 2023](#), Figuur 4, pagina 26.

⁴ Zie ook adviezen in deze richting van RLI (2022) [Financiering in transitie](#): naar een actieve rol van de financiële sector in een duurzame economie en WRR (2023) [Goede zaken](#). Naar een grotere maatschappelijke bijdrage van ondernemingen.

⁵ SFL (2023) [Een duurzaam begrotingspact voor Europa](#), van Tilburg (2023) [Options for the ECB to accelerate the green transition](#) en Schoenmaker (2023) [Low-carbon allocation in monetary policy implementation](#).

- Schaal het huidige gebruik van de speciale trekkingsrechten van het IMF op om ook ontwikkelingslanden in staat te stellen de benodigde investeringen te doen.⁶

Adresseer ook de financiële dimensie van de wooncrisis

Het kunnen vinden van een gepaste en betaalbare woning is in Nederland al lang geen zekerheid meer. De laatste tien jaar verdubbelden de huisprijzen in Nederland bijna. Dat terwijl er in die periode meer huizen bijkwamen dan huishoudens.⁷ Er is dan ook meer nodig dan enkel meer huizen bouwen of minder vraag naar woningen door beperking van de immigratie. De huizenprijzen worden namelijk ook aangejaagd door de in internationaal perspectief ruime leennormen en fiscale stimulering van het eigen woningbezit. Daarom bevelen wij aan:⁸

- Bouw de hypotheekrenteaftrek versneld af;
- Belast het vermogen in het huis meer gelijk met andere vermogenstitels, bijvoorbeeld door de waardestijging van een huis te belasten bij verkoop conform de hoofdregel voor vastgoed in het consultatievoorstel voor box 3;
- Verlaag geleidelijk de maximale hypotheek ten opzichte van de woningwaarde van honderd naar negentig procent zoals in de ons omringende landen;
- Maak met de woningbouwcorporatiesector afspraken over het gezamenlijk mobiliseren van voldoende financieringscapaciteit voor de verduurzaming en uitbreiding van de sociale woningvoorraad;
- Voer een bouwplicht in voor eigenaren van bouwgrond in combinatie met een planbatenheffing.

⁶ Schoemaker en van Tilburg (2023) [Limiting climate change requires rechanneling of Special Drawing Rights to multilateral development banks](#).

⁷ Zie CBS (2022) [Achtergrond bij de huizenprijsstijgingen vanaf 2013](#) en DNB (2020) [Huizenprijs hangt meer samen met financieringsruimte koper dan met woningtekort](#).

⁸ Zie onder meer Commissie Structuur Nederlandse Banken (2013) [Naar een dienstbaar en stabiel bankwezen](#), Bezemer en Schoemaker (2021) [Strengere hypotheekeisen zullen huizenprijzen remmen](#) en Groot et al. (2023) [Economisch perspectief voor een grondige renovatie van de woningmarkt](#).

De volgende stappen naar een stabiele en dienstbare financiële sector

Stabiliteit blijft een zorg in de financiële sector waar systeemrelevante instellingen nog steeds kunnen profiteren van risico's die uiteindelijk bij de belastingbetaler terecht komen. Vergroot daarom de diversiteit en concurrentie door deze systeemrelevantie te beperken.⁹ Meer diversiteit is ook nodig om de duurzaamheidstransities te kunnen financieren. Daartoe bevelen wij aan:

- Maak klimaat- en natuurtransitieplannen verplicht en stel daar duidelijke eisen aan. Zoals over het deel van de portfolio waar deze betrekking op hebben, het belang van ook de indirecte uitstoot (scope 3) en het stellen van absolute doelen. Alleen dan geven deze inzicht in de klimaatrisico's van financiële instellingen en is het mogelijk daar effectief toezicht op te houden. Kijk daarbij ook naar de impact om zo het systeemrisico te beperken;¹⁰
- Te waarborgen dat de Volksbank ook bij een privatisering de ruimte behoudt om te bankieren vanuit haar missie van gedeelde waarde voor alle belanghebbenden. Dat vereist een bestuursvorm waarbij aandeelhouders de zeggenschap delen met klanten, medewerkers en de maatschappij.
- Een digitale euro voor betalen en sparen. Deze vermindert de afhankelijkheid van commerciële banken. Door te beginnen met beperkte spaarmogelijkheden en deze geleidelijk uit te breiden kunnen banken zich bijtijds aanpassen.

⁹ Boot, Bezemer en Sanders (2023) [De banken gijzelen de publieke sector nog steeds](#) en van Tilburg et al. (2018) [De lessen van de crisis van 2008](#); zijn ze geleerd en in de praktijk gebracht?

¹⁰ Knijp en Van Tilburg (2023) [Voortgang klimaatcommitment financiële sector](#).

Bied tegenwicht aan aandeelhouders in het bedrijfsbestuur

Naast de overheid hebben ook bedrijven een grote impact op de bestaanszekerheid. Zowel publieke, beursgenoteerde bedrijven, alsook bedrijven in eigendom van *private equity* die steeds actiever worden in sectoren als onderwijs en de zorg. De Nederlandse pensioenfondsen, (in)direct mede-eigenaren van deze bedrijven, gaan steeds meer uit van een brede welvaartsbenadering. De meeste aandeelhouders zijn echter afkomstig uit landen waar de blik meer exclusief op het korte termijn financieel rendement is gericht. Om daar tegenwicht aan te bieden bevelen wij aan om in sectoren die raken aan de eerste levensbehoeften, als die in de financiële sector, zorg, energie en voeding, een of meerdere van onderstaande maatregelen te nemen:¹¹

- Een limiet op schuldenlast en rentelasten en mogelijk ook (tijdelijke) winstuitkeringen;¹²
- De wettelijke verankering van een maatschappelijke zorgplicht voor bestuurders en commissarissen;¹³
- Een maatschappelijke raad, vergelijkbaar met de cliëntenraden in de zorg;¹⁴
- Het bevoordelen van alternatieve ondernemingsvormen als coöperaties en *steward-owned* ondernemingen.

¹¹ Zie Claassen et al. (2023) [Ander bedrijfsbestuur nodig voor vergroten bestaanszekerheid](#) en SFL (2023) [Inbreng consultatie actualisatie corporate governance code](#).

¹² Boot (2023) [Kinderopvang en private equity](#), Managementscope.

¹³ Zie Winter et al. (2020) Naar een zorgplicht voor Bestuurders en commissarissen tot verantwoorde deelname aan het maatschappelijk verkeer.

¹⁴ Zie WRR (2019) [Geld en schuld](#); de publieke rol van banken, SFL (2020) [Voorstellen aan de Nederlandse politiek voor een duurzaam herstel](#).

Tot slot

Veel van de aanbevelingen die wij hier doen zijn de afgelopen jaren al vaker gedaan, en door veel bredere groepen dan enkel het Sustainable Finance Lab. Dat toont zowel de brede steun alsook de politieke moeilijkheid om deze in beleid om te zetten. Echter, de steeds nijpender problemen rond de bestaanszekerheid, of het nu gaat om inkomen, wonen of duurzaamheid, verdwijnen niet vanzelf. De problemen dreigen alsmaar verder toe te nemen en onbeheersbaar te worden. Nu is daarom het moment dat u als politiek voorbij zult moeten gaan aan bepaalde deelbelangen, hoe machtig en luid deze ook zijn.

Wij wensen u daar veel wijsheid en succes bij en zijn uiteraard graag bereid deze brief nader toe te lichten.

Met een hartelijke groet,

prof. dr. Dirk Schoenmaker (RSM, Erasmus Universiteit)
Peter Blom (voorm. voorzitter Triodos Bank)
em. prof. dr. Arjo Klamer (Erasmus Universiteit Rotterdam)
prof. dr. Arnoud Boot (Universiteit van Amsterdam)
em. prof. dr. Bert de Vries (Universiteit Utrecht)
prof. dr. Clemens Kool (Universiteit Maastricht)
prof. dr. Dirk Bezemer (Rijksuniversiteit Groningen)
prof. dr. Ewald Engelen (Universiteit van Amsterdam)
dr. Friedemann Polzin (Universiteit Utrecht)
em. prof. dr. Hans Schenk (Universiteit Utrecht)
prof. dr. Harald Benink (Tilburg University)
dr. Helen Toxopeus (Universiteit Utrecht)
em. prof. dr. Herman Wijffels (Universiteit Utrecht)
prof. dr. Irene van Staveren (Erasmus Universiteit Rotterdam)
prof. dr. Karen Maas (Open Universiteit, Impact Centre Erasmus)
prof. dr. Kees Koedijk (Universiteit Utrecht)
em. prof. dr. Klaas van Egmond (Universiteit Utrecht)
prof. dr. Mark Sanders (Universiteit Maastricht)
lector Marleen Janssen-Groesbeek (Avans Hogeschool)
drs. Rens van Tilburg (directeur Sustainable Finance Lab)
prof. dr. Rutger Claassen (Universiteit Utrecht)
prof. dr. Wouter Botzen (Vrije Universiteit Amsterdam)

